

50 JAAR VERENIGING VAN RIJKSACCOUNTANTS

*door Th. M. H. Bekman,
Voorzitter Vereniging van Rijksaccountants*

Op 16 november a.s. zal het 50 jaar geleden zijn dat in hotel Noord Brabant te Utrecht de Vereniging van Rijksaccountants werd opgericht. Van de veertien op deze oprichtingsvergadering aanwezigen bekleedden dertien de functie van accountant bij wat toen nog heette de Accountantsdienst der Directe Belastingen, terwijl één der oprichters (Th. Andries) accountant was bij het Centraal Bureau voor de Statistiek. Zeven dezer oprichters, t.w. A. G. C. Engelgeer, J. H. Hageman, G. K. H. Hinnen, W. A. de Jongh, P. A. Kreuiter, A. Nierhoff en F. Rinsma zijn nog in leven, een groter aantal dan men wellicht na een halve eeuw zou verwachten.

Onder de oprichters bevond zich Dr. Nico J. Polak, die enige jaren later tot hoogleraar aan de Nederlandsche Handelshoogeschool te Rotterdam benoemd zou worden. Hij werd de eerste voorzitter van de vereniging. Het eerste bestuur bestond voorts nog uit J. H. Hageman, Th. Andries, Mr. R. Bouwman (Inspecteur van de Rijksaccountantsdienst van 1921 tot 1944) en J. L. Vleming Jr. (hoofd van het bureau van de Accountantsdienst der Directe Belastingen te Amsterdam, later belast met de organisatie van de belastingaccountantsdienst in Ned. Indië).

Dat alle oprichters op één na accountant der Directe Belastingen waren, is niet verwonderlijk. Immers nadat reeds per 1 mei 1916 een tweetal accountants bij de belastingdienst waren benoemd, t.w. R. A. Dijker te Rotterdam en J. W. Scholten te Amsterdam, werd bij Koninklijk Besluit van 13 december 1916 de Accountantsdienst der Directe Belastingen ingesteld. Deze eerste - en gedurende lange tijd enige - overheidsaccountantsdienst groeide snel uit. Ten tijde van de oprichting van de Vereniging van Rijksaccountants bestonden reeds 13 bureaus, verspreid over het hele land.

Overigens maakte de overheid ook reeds vóór de instelling van de belasting-accountantsdienst gebruik van accountants, zij het dat deze niet in overheidsdienst waren. Zo werd reeds in de Wet op de Staatsbedrijven van 1911 ten aanzien van de jaarrekening dezer bedrijven in artikel 18 dwingend voorgeschreven „eene verklaring der bevinding van eenen buiten het bedrijf staanden boekhoudkundige”. Hoewel het woord accountant werd vermeden, was het duidelijk dat Minister Kolkman controle door een onafhankelijk deskundige voor ogen stond¹⁾. Ook door diverse departementen werden opdrachten aan accountants verstrekt.

Het was de Wet op de Oorlogswinstbelasting van 22 juni 1916 die de stoot gaf tot de oprichting van de Accountantsdienst der Directe Belastingen. Deze wet gaf de fiscus het recht deskundigen aan te wijzen voor de inzage van boeken en bescheiden. De Memorie van Toelichting op deze wet zegt „Voor de heffing der oorlogswinstbelasting zal de administratie (d.i. de belastingadministratie B.) de hulp van deskundigen (accountants) niet kunnen ontberen”. Gedurende korte tijd werden als zodanig deskundigen-niet-ambtenaren aangewezen, maar al spoedig

¹⁾ Nijst en Verbiest, Het Accountantsberoep, 1923, blz. 126.

werd ingezien dat voor de goede uitvoering van de wet een eigen accountantsdienst noodzakelijk was. Deze dienst werd in het leven geroepen en de accountants en adjunct-accountants werden bij afzonderlijke beschikkingen aangewezen tot deskundigen als bedoeld in de wet.

Merkwaardig is de argumentatie achteraf voor het gebruikmaken van ambtelijke in plaats van niet-ambtelijke deskundigen, zoals die blijkt uit de Memorie van Toelichting op het ontwerp van Wet op de Dividend- en Tantiëmebelasting 1917: „De invoering der O.W.B. heeft aanleiding gegeven tot een boekenonderzoek op groote schaal. Voor dat onderzoek zijn accountants en adjunct-accountants aangesteld, derhalve ambtenaren, die als zoodanig beëdigd en bezoldigd worden, en die zich buiten hun dienst niet met accountantswerk mogen bezighouden.

Met dezen maatregel is van de zijde der belastingplichtigen herhaaldelijk instemming betuigd, daar men van zijne zaken liever aan een ambtenaar inzage geeft dan aan een public accountant, dien men niet zelf heeft gekozen”.

In 1925 en vooral in 1933 in verband met de invoering van de omzetbelasting, werd de Accountantsdienst der Directe Belastingen nog aanzienlijk uitgebreid. Bij Koninklijk Besluit van 16 augustus 1937 werd de naam gewijzigd in Rijksaccountantsdienst.

Al spoedig na de instelling van de Accountantsdienst der Directe Belastingen ontstond bij de daartoe behorende accountants de behoefte zich te organiseren. Dit gebeurde - zoals reeds gememoreerd - in 1918. Van stonde af aan is het de bedoeling geweest dat alle accountants in rijksdienst en dus niet alleen de belasting-accountants tot deze vereniging zouden toetreden. Deze bedoeling is in de naam van de vereniging dan ook duidelijk tot uitdrukking gebracht. De oprichters immers konden niet bevroeden dat de belastingaccountantsdienst 20 jaar later Rijksaccountantsdienst zou heten, al leefde toen wel de gedachte dat er een algemene accountantsdienst moest komen omvattende alle takken van de rijksdienst.

Eerst vele jaren na de instelling van de Accountantsdienst der Directe Belastingen ging de overheid ook in andere sectoren over tot de aanstelling van accountants. Nadat reeds vanaf 1930 de accountant van de Accountantsdienst der Directe Belastingen, Drs. M. de Bloeme, belast was geweest met controlewerkzaamheden verband houdende met regeringssteun aan diverse agrarische bedrijfstakken, werd in 1933 de Crisis-Accountantsdienst ingesteld, welke dienst belast werd met controle op crisis-instellingen en -fondsen en tevens met adviserende taken met betrekking tot de steunregelingen. Drs. de Bloeme werd directeur van deze dienst en bekleedde deze functie tot 1946, in welk jaar hij tot lid van de Algemene Rekenkamer werd benoemd.

De Accountantsdienst van de Departementen van Handel, Nijverheid en Scheepvaart en Landbouw en Visserij, zoals de Crisis-Accountantsdienst later ging heten, groeide tijdens de oorlogsjaren uit tot een dienst met een totale personeelssterkte van meer dan 1000 man. Dit aantal is sedertdien aanzienlijk teruggelopen. De dienst werd overigens nog tijdens de oorlog gesplitst in de Accountantsdienst van Landbouw en Visserij en die van Handel, Nijverheid en Scheepvaart (nu Economische Zaken).

Bij beschikking van 28 februari 1946 werd een nieuwe, belangrijke, dienst ingesteld, de Centrale Accountantsdienst, die evenals de Rijksaccountantsdienst behoort tot het Ministerie van Financiën. Terwijl de R.A.D. echter tot de Belastingdienst behoort, ressorteert de C.A.D. onder de Dienst der Rijksbegroting. Tot

hoofd van de Centrale Accountantsdienst werd benoemd H. J. C. Kamsteeg. Tot de taken van de C.A.D. behoren o.m. de controle op en de inrichting van de administraties van de departementen en diensten, de controle van de administratie van overheidsbedrijven en van stichtingen en instellingen waarbij de Staat financieel belang heeft.

Ook bij enkele andere departementen werd geleidelijk overgegaan tot de instelling van accountantsdiensten.

Door allerlei omstandigheden heeft het nog tot omstreeks 1950 geduurd voor de accountants in rijksdienst, die niet werkzaam waren bij de R.A.D., zich in betekende mate aansloten bij de Vereniging van Rijksaccountants.

Van de huidige 250 leden van de Vereniging van Rijksaccountants, uitmakende het overgrote deel van de gequalificeerde accountants in rijksdienst, zijn er 150 werkzaam bij de Rijksaccountantsdienst en de overigen bij de Algemene Rekenkamer, Binnenlandse Zaken, Centrale Accountantsdienst, Defensie, Economische Zaken, Justitie, Landbouw, Onderwijs en Wetenschappen, P.T.T., Toezicht Notarissen en Verzekeringskamer.

Wat brengt nu deze overheidsaccountants met zo uiteenlopende taken in de rijksdienst tezamen in de thans jubilerende vereniging?

Het antwoord hierop is wellicht het treffendst onder woorden gebracht door de eerste voorzitter van de vereniging, wijlen Prof. Dr. Nico J. Polak, in een door hem op de eerste jaarvergadering op 8 december 1919 uitgesproken rede, waarin hij o.m. zei: „Dit streven naar voortdurend contact en naar organisatie op bredere grondslag dan alleen ieders dienstvak betreffend, is kenmerkend voor onze positie te midden van het ambtenarencorps. Ik geloof, dat ik wel kan zeggen, dat onze categorie van ambtenaren zich juist zozeer van alle onderscheidt, doordat de accountants zich niet in de eerste plaats verwant voelen aan de andere groepen van ambtenaren in hun dienstvak, maar vooral met collega's in andere takken van de rijksdienst, die daar geheel gelijksoortige werkzaamheden verrichten, die gelijke opleiding hebben genoten, die over en weer elkanders werkzaamheden na korte tijd van inwerking zouden kunnen overnemen. Kortom, de rijksaccountants voelen zich voor alles accountant”.

Dat er wat deze instelling betreft in 50 jaar niets veranderd is, blijkt uit de organisatiegraad t.o.v. de algemene beroepsorganisaties: 90% van de leden der vereniging was tevens lid N.I.v.A. of V.A.G.A. en een nog hoger percentage is nu ingeschreven in het Accountantsregister. Voorts treft men onder de namen van opleiders en examinatoren een belangrijk aantal accountants in overheidsdienst aan.

Ook de overheid zelve heeft gelukkig het belang van de binding aan de algemene beroepsorganisatie ingezien: in zijn beschikking van 29 april 1964 spreekt de Minister van Binnenlandse Zaken zich, gezien de aan de Wet op de Registeraccountants ten grondslag liggende doelstellingen, uit voor de wenselijkheid van een inschrijving in het accountantsregister van de daarvoor in aanmerking komende accountants in rijksdienst. „Gesteld kan worden”, aldus de Minister, „dat het lidmaatschap van de Orde der registeraccountants door zijn binding aan beroepsregels, welke hun bekrachtiging vinden in de tuchtrechtspraak, een vaktechnisch verantwoorde beroepsuitoefening bevordert en een waardevol accent geeft aan de deskundigheid en objectiviteit van de accountant. Het zal als zodanig ook de rijksaccountant bij zijn functie-uitoefening zowel binnen als buiten de directe

overheidssfeer te stade komen." De argumentatie komt zo sterk voor, dat men zich afvraagt waarom in plaats van wenselijkheid niet van noodzaak gesproken is. Maar wellicht komt dit spoedig nu het accountantsregister snel ingeburgerd is.

Het zijn van ambtenaar en tevens accountant brengt zijn eigen problemen mee. Een deel dezer problematiek vloeit voort uit de verhouding van de hogere ambtenaar tot de overheid als werkgeefster en behelst dus vooral zijn materiële positie. In het federatieve verband van de Centrale van Hogere Ambtenaren, waarvan de Vereniging van Rijksaccountants deel uitmaakt, wordt gestreefd naar een juiste waardering voor en goede rechtspositionele plaats van de hogere ambtenaar en dus ook van de accountant in rijksdienst. Een ander deel van de problematiek ligt in het vlak van de beroepsuitoefening en houdt verband met de specifieke functie en taak van de accountant in dienst van de overheid. Dat ook in het kader van de algemene beroepsorganisatie hieraan aandacht wordt besteed is verheugend. Zo werd twee jaar geleden een subcommissie van de C.A.B. ingesteld, naar haar voorzitter genoemd de commissie Van Namen, die tot taak heeft de bestudering van enkele vraagstukken die voor de beroepsuitoefening in dienst der overheid van belang zijn. Ook het M.A.B. heeft al meermalen artikelen gewijd aan problemen betreffende de beroepsuitoefening bij en ten behoeve van de overheid. Nog onlangs verscheen in het congresnummer (jan/febr. 1968) het rapport voor het Negende Internationale Accountantscongres van de hand van A. van Dongen (Hoofd van de Centrale Accountantsdienst) getiteld „Activiteiten van accountants in Nederland ten behoeve van de centrale overheid", terwijl in dit nummer, naast de voorliggende historische beschouwing, een artikel is opgenomen van P. Wisse (Inspecteur van de Rijksaccountantsdienst), onder de titel „Functie en taak van de (rijks)accountant", in welk artikel ook aan het facet van de beroepsuitoefening in ambtelijke dienst ruime aandacht wordt geschonken.

Het stemt tot voldoening dat door deze activiteiten ook collega's niet-ambtenaren zich kunnen verdiepen in de specifieke problemen van de overheidsaccountants en er daardoor wellicht toe komen een bijdrage in de bezinning op deze problemen te leveren, evenals zulks in omgekeerde zin wel het geval geweest is. In 1941 schreef R. A. Dijker in de Naamloze Vennootschap bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Rijksaccountantsdienst: „De Rijksaccountantsdienst heeft grooten invloed gehad op de ontwikkeling van het accountantsberoep als vrij beroep in ons land en daardoor indirect ook op het bedrijfsleven; voorts heeft zij bijgedragen tot den groei van het bewust bedrijfs-economisch inzicht, zoowel bij de leiders van ondernemingen als bij tal van ambtenaren en daardoor weer tot een betere wederzijdsche waardering tusschen deze beide groepen".

Dat deze wisselwerking en waardering ook in de toekomst moge blijven en dat de Vereniging van Rijksaccountants als organisatie van accountants in rijksdienst daaraan deel moge hebben, lijkt mij een wens van en voor de jubilerende vereniging, die bij de jubileumviering op 7 juni in het Kurhaus, in vele toonaarden zal klinken.